

MORGEN IS
WEER EEN
NIEUWE DAG

#WEESLIEFVOORJEZELF

www.mindcards.nl

Ruben Grevers
Manager Vastgoed &
Dagelijks onderhoud - Accolade

Erwin Flim
Onderzoeker / Adviseur

dageraad

Erwin Flim

06 - 12 43 95 09

erwinflim@dageraadadvies.nl

INHOUD

MOGELIJKE ONTWIKKELINGEN

CORPORATIE 2025

VAKGEBIED

PRAKTIJK SITUATIE

WAT DOE JIJ MORGEN?

INHOUD

ONTWIKKELINGEN

TOEKOMSTBEELDEN

PRAKTIJK

VOORBEELD – DIALOOG

JOUW MENING

POLL – VRAGEN - ANTWOORD

**WAT
DOE
JIJ
MORGEN?**

INLEIDING

POLL - TEST

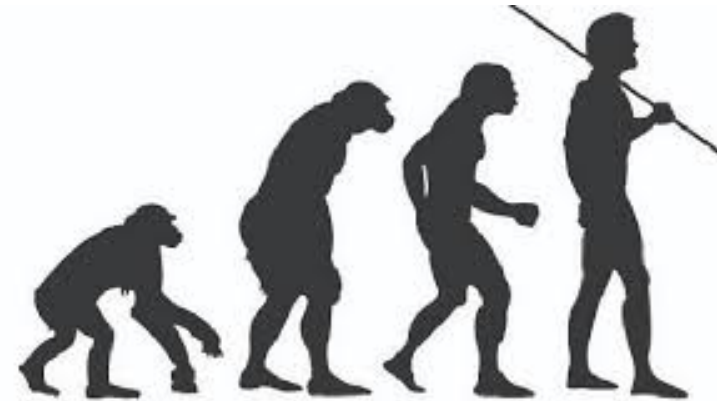

Wie wordt dit jaar kampioen van de eredivisie?

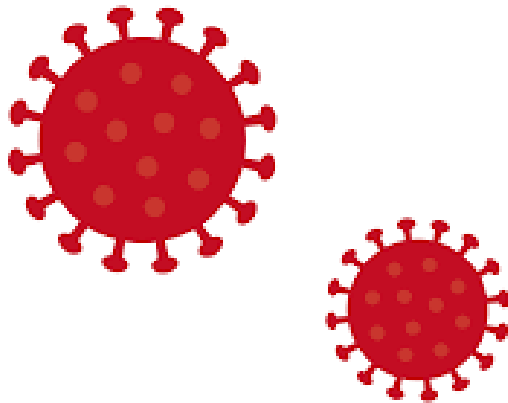
- FC Groningen
- Ajax
- PSV
- Feyenoord
- AZ

VERANDERINGEN ZIJN VAN ALLE TIJDEN

Historisch

Actueel

INLEIDING

POLL - TEST

Mijn werk gaat de komende 5 jaar
niet veranderen

- Eens
- Niet eens

**Ingewikkelde
opgave
in een
dynamisch
krachtenveld**

MOGELIJKE ONTWIKKELINGEN WAAR CORPORATIES MEE TE MAKEN KUNNEN KRIJGEN

DEMOGRAFIE

- Bevolkingsgroei
- Krimp in perifere regio's
- Vergrijzing
- Ontgroening
- Jongeren blijven langer bij hun ouders wonen
- Ouderen blijven langer zelfstandig wonen
- Toename aantal huishoudens
- Kleinere huishoudens
- Toename migratie

ECONOMIE

- Economische recessie
- Mismatch tussen vraag en aanbod
- Toename werkloosheid
- Afkoelende woningmarkt
- Loonstijging
- Stijging uitgaven corporaties
- Toename bouwkosten
- Lage rente
- Effecten Woningwet
- Negatieve financiële effecten van fiscale wetgeving

SOCIAAL

- Andere relatie tussen burgers en overheid
- Differentiëring en segmentering
- Samenredzaamheid en zelfbeschikking
- Toename aantal kwetsbare huurders
- Meer overlast en agressie
- Daling criminaliteit, maar groter gevoel van onveiligheid
- Extramuralisering van zorg

TECHNOLOGIE

- Digitalisering
- Automatisering
- Robotisering
- Toename mogelijkheden datascience en data-uitwisseling
- Digitale veiligheid
- Nieuwe, innovatieve en duurzame bouwtechnieken
- Omgang van huurders met nieuwe technologie
- Verwachtingen van huurders van digitale kanalen
- Toenemend belang en invloed van it

ECOLOGIE

- Klimateffecten: lagere grondwaterstand, hogere temperatuur
- Vraag naar natuurlijke grondstoffen neemt toe, het aanbod neemt af
- CO2-neutraal
- Duurzaamheid en circulariteit
- Energietransitie

POLITIEK

- Fragmentatie politiek
- Decentralisatie
- Voortdurende effecten Woningwet
- Nationale woonagenda:
  - Meer nieuwbouw nodig
  - Doorstroom stimuleren
- Hogere huurprijzen
- Behoefte aan middenhuur-woningen
- Regeldruk
- Sociaal huurakkoord (2020)
- Wet kwaliteitsborging voor het bouwen

Deze ontwikkelingen hebben we begin 2020 op een rij gezet en zijn voor zover mogelijk geactualiseerd met de gevolgen van de maatregelen tegen het coronavirus.

**Sterke en
wendbare
corporaties,
met de poten
in de klei**

MOGELIJKE IMPACT OP CORPORATIE

STERK EN WENDBAAR MET POTEN IN DE KLEI

Koers

Organisatie

Besturing

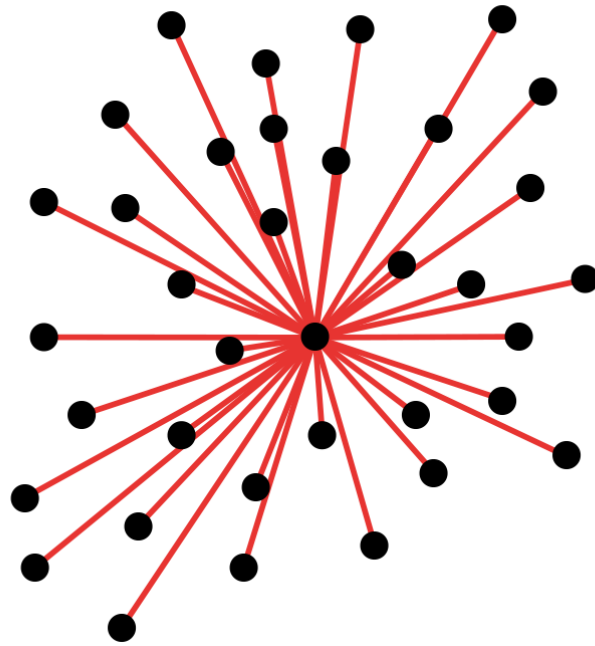

MOGELIJKE IMPACT OP DOMEINEN

Vastgoed

Leefbaarheid

Bedrijfsvoering

**Vele grote en
kleine
ontwikkelingen
maken de
opgave
omvangrijk**

VERANDERINGEN

OP 3 NIVEAUS

SECTOR

De sector kan aan de slag met:

- Strategische visie sector ontwikkelen
- Sectorbrede initiatieven ontplooiën
- Corporaties en medewerkers faciliteren

CORPORATIES

Bestuur en management van corporaties kunnen aan de slag met:

- Ontwikkelen (herijken) organisatiemodel en besturing
- Strategische personeelsplanning
- Transformatie naar een toekomstbestendige organisatie en personeelsbestand

MEDEWERKERS

Medewerkers kunnen aan de slag met hun eigen duurzame inzetbaarheid

VERANDERING

POLL - TEST

Mijn corporatie is bezig met verandering:

- Automatisering
- Andere dienstverlening
- Data gericht werken
- Zelforganiserende teams
- SPP

**WAT
DOE
JIJ
MORGEN?**

VAKGEBIEDEN

VAKGEBIEDEN

ONTWIKKELINGEN OP ALLE GEBIEDEN

Samenvatting

KWANTITATIEF		WONINGBEHEER EN ONDERHOUD	<ul style="list-style-type: none"> Uitvoerende technische functies kwantitatief gelijk, inhoudelijk wel anders Kwantitatief minder opzichters, inspectie en planning + Van mbo- naar mbo plus-niveau + Van focus om zelf problemen op te lossen naar samen problemen oplossen 	KWANTITATIEF		WIJK- EN GEBIEDSBEHEER	<ul style="list-style-type: none"> Toename van lokale sociale beheerders om zichtbaar in de wijken en buurten aanwezig te zijn + Van vmbo-/mbo- naar mbo-/mbo plus-niveau + Servicegericht en dienstverlenend + Sociale en culturele vaardigheden + Waarnemen/observeren: individuele of sociale problematiek + Communiceren: met leefbaarheid professionals 	KWANTITATIEF		SOCIAAL BEHEER EN LEEFBAARHEID	<ul style="list-style-type: none"> Korte termijn: toename om vraagstukken op te pakken/op te lossen Lange termijn: afname mogelijk mits automatisering en klanten deel van proces uitvoeren + Van mbo naar mbo plus-/hbo-niveau + Servicegericht en dienstverlenend + Regisseren: vanuit integrale blik regisseur van activiteiten + Over grenzen organisatie en vakgebied kijken wat lokaal nodig is + Sociale en culturele vaardigheden + Waarnemen/observeren: individuele of sociale problematiek + Samenwerken: met ketenspecialisten + Informatievaardigheden: context en verbanden leggen
			KWALITATIEF				<ul style="list-style-type: none"> + Waarnemen/observeren + Samenwerking met ketenpartijen + Sociale en culturele vaardigheden + Waarnemen en observeren + Ict-basisvaardigheden 				KWALITATIEF
KWANTITATIEF		VASTGOED EN PROJECTONTWIKKELING	<ul style="list-style-type: none"> Afname van technisch uitvoerende medewerkers (administratie, beheer, bedrijfsbureau) Gelijk of toename van projectleider en assetmanagement rollen - Hbo-/wo-niveau + Samenwerken: regie en communicatie met ketenpartijen en specialisten, bouwen aan duurzame en strategische partnerships + Informatievaardigheden: context en verbanden leggen + Communiceren: afstemming met gemeenten, vastgoedontwikkelaar (eigenaar) en huurders + Creatief denken: zoeken naar passende oplossingen + Organiseren van draagvlak: bij huurders 	KWANTITATIEF		FINANCIËN	<ul style="list-style-type: none"> Afname uitvoerende administratieve functies + Kwantitatieve behoefte aan controllers en financieel specialisten, risk-managers en fiscalisten blijft gelijk + Meer automatiseringsgerichte (EDP) expertise/rollen + Van mbo-/hbo- naar hbo-/wo-niveau + Adviesvaardigheden + Informatievaardigheden + Sociale en culturele vaardigheden + Creatief denken + Samenwerken 	KWANTITATIEF		VERHUUR, VERKOOP EN BEMIDDELING	<ul style="list-style-type: none"> Afname van standaard frontoffice medewerkers, toename van frontoffice medewerkers die complexe vraagstukken kunnen afhandelen Afname van functies die administratieve service-processen uitvoeren (verhuur, reparatieverzoeken) - Mbo plus-/hbo-niveau + Servicegericht en dienstverlenend + Sociale en culturele vaardigheden + Waarnemen/observeren: individuele of sociale problematiek + Probleem oplossen + Communiceren + Informatievaardigheid
			KWALITATIEF				<ul style="list-style-type: none"> + Informatievaardigheden: context en verbanden leggen + Communiceren: afstemming met gemeenten, vastgoedontwikkelaar (eigenaar) en huurders + Creatief denken: zoeken naar passende oplossingen + Organiseren van draagvlak: bij huurders 				KWALITATIEF
KWANTITATIEF		STAF	<ul style="list-style-type: none"> Blijft kwantitatief ongeveer gelijk, wel andere samenstelling: minder uitvoerend meer expert - Mbo plus-/hbo-niveau + Adviesvaardigheden + Project- en verandermanagement: leidinggeven aan transitie/veranderingen + Samenwerken (intern - multidisciplinair) + Servicegericht en dienstverlenend + Communiceren + Informatievaardigheden 	KWANTITATIEF		BESTUUR EN MANAGEMENT	<ul style="list-style-type: none"> Bestuurder gelijk of minder als gevolg van verdere samenwerking/fusie Afname hiërarchisch management als gevolg van reductie managementlagen en toenemende zelforganisatie - Hbo-/wo-niveau + Politieke sensitiviteit en handelen + Samenwerken (in de proces/keten) + Organisatieontwikkeling en cultuurverandering + Informatievaardigheden + Coachend en dienend leiderschap + Digitale vaardigheden om nieuwe technieken te snappen en stimuleren 	KWANTITATIEF		ONDERSTEUNING, ICT, ADMINISTRATIE EN SECRETARIAAT	<ul style="list-style-type: none"> Afname van uitvoerende administratieve functies + Behoeft aan breed inzetbare ondersteunende interne dienstverleners voor verzorgen van complexere vragen-diensten + Specialistische kennis wordt ingehuurd + Van mbo- naar hbo-niveau + Servicegericht en dienstverlenend + Sociale en culturele vaardigheden + Samenwerken + Digitale vaardigheden + Problemen oplossen + Ict-(basis)vaardigheden + Informatievaardigheden
			KWALITATIEF				<ul style="list-style-type: none"> + Samenwerken (intern - multidisciplinair) + Servicegericht en dienstverlenend + Communiceren + Informatievaardigheden 				KWALITATIEF

WAT DOE JIJ
MORGEN?

WAT
DOE
JIJ
MORGEN?

WAT DOE JIJ MORGEN?

POLL - TEST

Mijn grootste uitdaging om inzetbaar te blijven naar de toekomst is:

- Fysieke belastbaarheid
- Mentale belastbaarheid
- Beschikken over de benodigde kennis
- Beschikken over de benodigde vaardigheden

VAKGEBIED:
VASTGOED EN
PROJECTONTWIKKELING

**WAT
DOE
JIJ
MORGEN?**

VASTGOED EN PROJECTONTWIKKELING

Voorbeelden van ontwikkelingen en innovaties die het dagelijkse werk gaan veranderen:

Woning is middel om doelen te realiseren

Huurder helpen om technische innovaties toe te passen

Innovatie en bouwontwikkeling samen oppakken

Woongenot staat centraal

Samenwerking met ketenpartners om diensten te verlenen

Focus op ontzorgen huurders

Centrale product-ontwikkeling van woonconcepten en technieken

Lokale afstemming en realisatie om in (woon)behoefte te voorzien

Strategisch partnerschap met leveranciers gericht op totale proces en kosten

Duurzame ontwikkeling van zowel het vastgoed als bouwproces

VASTGOED EN PROJECTONTWIKKELING

Welke ontwikkelingen zijn het
meest relevant voor jullie
vakgebied?

VASTGOED EN PROJECTONTWIKKELING

VASTGOED EN PROJECTONTWIKKELING

MEDEWERKER PROJECTADMINISTRATIE,
PROJECTLEIDER, TECHNISCH
MEDEWERKER BEDRIJFSBUREAU

ASSETMANAGER, BOUWREGISSEUR,
ACCOUNTMANAGER

ONTWIKKELINGEN TUSSEN 2020 EN 2025:

- Omvangrijke opgave om duurzame woningen te realiseren passend bij de vraag
- Steeds complexere vastgoedprojecten
- Omvangrijke technische mogelijkheden (duurzaamheid, techniek) voor te ontwikkelen vastgoed
- In het bouwproces te maken met grote, sterke en invloedrijke bedrijven
- Meer behoefte aan modulaire en flexibele huisvesting om sneller in te kunnen spelen op veranderende behoefte
- Werkt samen met strategische partners om woningen snel, en binnen tijd en budget te realiseren.
- Automatisering van administratieve en communicatieve bouwprocessen

WAT
DOE
JIJ
MORGEN?

2020

WERK

- Ontwikkelt op basis van de vastgoedstrategie van de eigen corporatie
- Ontwikkelt en realiseert maatwerkoningen
- Van ontwikkeling tot realisatie in eigen beheer
- Uitvoerende technische en bedrijfsbureau werkzaamheden
- Controle en beheersing van projecten
- Besteedt deelprocessen uit aan aannemers op basis van contractering

SYSTEMEN

- Werkt met specialistische systemen voor deelprocessen

PERSONEELS-BEHOEFTE

- Functies: medewerker Projectadministratie, vastgoedbeheerder, projectleider, assetmanager, technisch medewerker Bedrijfsbureau, projectleider Nieuwbouw

KENNIS

- Hbo-/wo-niveau
- Specialistische bouwkundige kennis
- Kennis van maatwerk-ontwikkeling, van ontwerp tot realisatie
- Veel administratieve, technische expertise van ontwikkeling en realisatie

VAARDIGHEDEN EN GEDRAG

- Interne communicatie en samenwerking
- Rol van opdrachtgever
- Beheersing en controle projecten
- Calculatie projecten/projectkosten
- Communicatie en afstemming met aannemers
- Lobby naar lokale betrokkenen
- Informeren van huurders over bouwproces

2025

- Vastgoedstrategie met collega-corporaties en gemeenten: vertaalt lokale behoefte en mogelijkheden naar passende huurwoningen
- Ontwikkelt standaarden voor het ontwikkelen en realiseren van woningen
- Werkt samen aan leefbaarheid
- Geeft (potentiële) huurders steeds eerder invloed op maatwerk in ontwikkeling
- Werkt samen met strategische partners om duurzame resultaten te realiseren

- Werkt met één systeem voor het hele bouwproces, inclusief samenwerking met ketenpartners en huurders

- Minder technisch uitvoerende medewerkers (administratie, beheer, bedrijfsbureau) nodig als gevolg van uitbesteden en automatiseren
- Evenveel of meer projectleiders en assetmanagers

- Hbo-/wo-niveau
- Minder kennis van technische doorrekening: wordt uitbesteed
- Algemene kennis van optimale ketensamenwerking in bouwproces en projectmanagement
- Algemene kennis van management van exploitatie vastgoed
- Kennis van duurzaamheid

- Samenwerken: bouwen aan duurzame en strategische samenwerkingsverbanden met ketenpartners en specialisten
- Informatievaardigheden: context en verbanden leggen
- Communiceren: afstemmen met gemeenten, vastgoedontwikkelaar (eigenaar) en huurders
- Creatief denken: zoeken naar passende oplossingen
- Draagvlak organiseren bij huurders

VASTGOED EN PROJECTONTWIKKELING

Ontwikkelingen tussen 2020 en 2025 vanuit het FLOW onderzoek
Leren in de corporatie van de toekomst.

Leerbehoefte nu- 2 jaar	Vastgoed en projectontwikkeling	Leerbehoefte 2 - 5 jaar
Duurzaam bouwen en Bouwtrends <ul style="list-style-type: none"> • Verduurzamen van bestaande bouw • Strategische kennis over energie en duurzaamheid • Nieuwe ontwikkelingen rondom bouw en onderhoud 	<p style="text-align: center;">Medewerker projectadministratie, projectleider, technisch medewerker bedrijfsbureau</p> <p>Binnen dit vakgebied liggen de leerwensen voor de langere termijn op de financiële haalbaarheid en planning van verduurzaming van projecten en gebiedsontwikkeling.</p> <p>Tevens werden er meerdere opmerkingen geplaatst over digitalisering. Van Machine Learning tot toolkennis van verschillende pakketten (Excel, assetmanagement applicaties).</p>	Duurzaam bouwen <ul style="list-style-type: none"> • Circulair bouwen/renoveren • Innovaties in verduurzaming • Doorrekenen vastgoedcomplexen op rendement en operationele haalbaarheid • Juridische constructies rondom duurzaamheid
Projectontwikkeling en projectmanagement <ul style="list-style-type: none"> • Projectontwikkeling • Projectmanagement • Actualiseren technische kennis projectmanagement 		Gebiedsontwikkeling <ul style="list-style-type: none"> • Tenders en inkoop van projecten
Assetmanagement		Projectmanagement
Vastgoed rekenen <ul style="list-style-type: none"> • Rekenen aan marktwaarden • Verdieping vastgoed rekenen 		Portefeuillestrategie en vastgoedsturing
Leiderschapsontwikkeling <ul style="list-style-type: none"> • Leiding geven • Integrale aansturing van een (de) organisatie 		Digitalisering <ul style="list-style-type: none"> • Digitalisering van werkprocessen • Digitalisering ict icm vastgoed

Gerichte leeractiviteiten staan op www.watdoejijmorgen.nl of maak hier je eigen plan voor morgen

VASTGOEDSTURING

INTEGRAAL

DATA EN
MONITORING

TOTALE
KOSTEN BEGIN
TOT EIND

BREDE
MEERWAARDE

VASTGOEDSTURING

Hoe is vastgoedsturing het beste te organiseren?

- Een aparte afdeling
- Als een proces
- Projectmatig
- Anders

RESULTAATGERICHT SAMENWERKEN

RSG IS EEN ORGANISATIE
MET MEERDERE
BETROKKEN

FOCUS OPGAVE EN
TOEGEVOEGDE
WAARDE

VERTROUWEN:
RESPECT EN
GELIJKWAARDIGHEID

GEZAMENLIJK
OPLEIDEN

RESULTAATGERICHT SAMENWERKEN

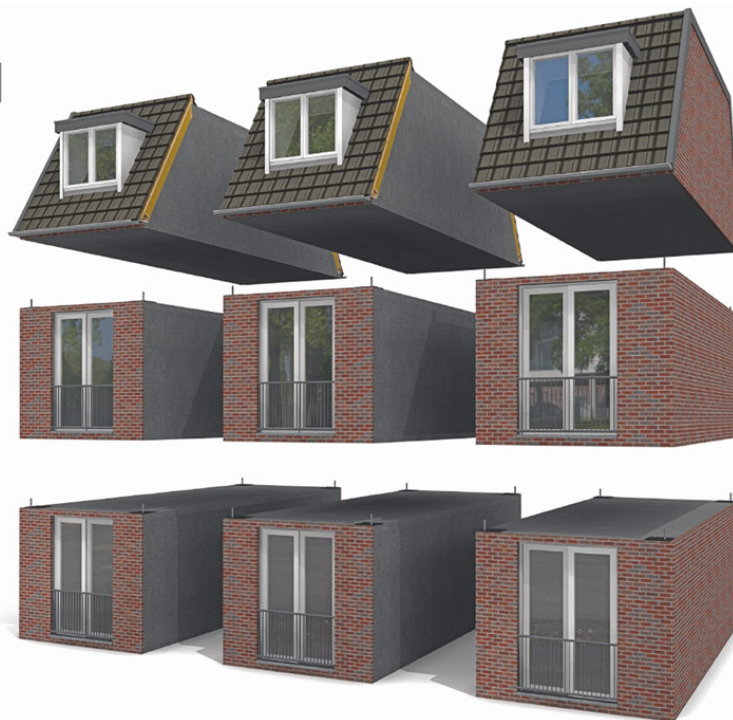

Hoe kijk je naar de
samenwerkingspartners

- Commerciële partij
- Opdrachtgever – opdrachtnemer
- Als collega
- Anders

PROJECTONTWIKKELING 2.0

SECTOR KRACHTEN
BUNDELEN VOOR
INNOVATIEVE CONCEPTEN

CONCEPTUEEL
BOUWEN

LOKAAL
GEZAMENLIJKE
AMBITIES
REALISEREN

PROCESBEGELEIDE /
REGISSEUR
IN PLAATS VAN
ONTWIKKELAAR

PROJECTONTWIKKELING 2.0

Wat betekent de verandering van projectontwikkeling voor jouw werk

- Verlies aan charme / creativiteit
- Meer aandacht voor wat er toe doet
- Meer spin in het web
- Minder aantrekkelijk voor hardcore bouw hart
- Focus voor volume en snelheid

WAT DOE JIJ MORGEN?

Loopbaanadvies

Werknemers ▾

Werkgevers ▾

• FLOW ▾

Nieuws

Contact ▾

Mijn FLOW

← / FLOW / FLOW-loopbaanadviseurs

FLOW- loopbaanadviseurs

Ontdek wie je bent en wat je wilt. Maak een afspraak met een van de FLOW-loopbaanadviseurs. Hieronder stellen ze zich aan je voor. Alle adviseurs zijn onafhankelijk en door ons uitgekozen.

Direct naar:

[Het loopbaangesprek](#) →

[Meteen een afspraak maken](#) →

[Naar de Loopbaanwijzer](#) →

FLOW-loopbaanadviseurs

WAT DOE JIJ MORGEN?

Opleiding/training

Je bent hier: [Home](#) > [Opleidingen](#) > 'Het fundament' Conceptueel bouwen

OPLEIDING

'Het fundament' Conceptueel bouwen

TYPE OPLEIDING	DUUR	OPSLAAN	AANMELDEN
Klassikaal	3 dagen	♥ Opslaan als favoriet	Aanmelden voor opleiding

Omschrijving	Programma	Planning	Kosten
------------------------------	---------------------------	--------------------------	------------------------

Omschrijving

34.000 Nieuwe woningen bouwen per jaar. Dat is de uitdaging. Dat vergt een andere manier van werken. Namelijk van traditioneel naar Conceptueel bouwen en van individueel naar collectief inkopen. De corporatie van de toekomst dient

OPLEIDINGSKOSTEN

€ 1.250,-

WAT DOE JIJ MORGEN?

Persoonlijk leeradvies

Wil je graag een
persoonlijk leeradvies?

**WAT
DOE
JIJ
MORGEN?**

Europese Unie

Dit project is mede mogelijk
gemaakt door het Europees
Sociaal Fonds

**WAT
DOE
JIJ
MORGEN?**

Bepaal het zelf op watdoejijmorgen.nl

Een initiatief van **flow**

